

Martyna Dudzicz

Sprawozdanie z drugiego otwartego
seminarium naukowego Zakładu
Teorii Polityki, (Złoty Potok, 27-28
kwietnia 2009 r.)

Studia Politicae Universitatis Silesiensis 6, 192-199

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Sprawozdanie z drugiego otwartego seminarium naukowego Zakładu Teorii Polityki, (Złoty Potok, 27—28 kwietnia 2009 r.)

W dniach 27—28 kwietnia 2009 roku w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli WOM w Złotym Potoku odbyło się seminarium naukowe zorganizowane przez Zakład Teorii Polityki Uniwersytetu Śląskiego. W seminarium wzięli udział pracownicy Zakładu, jego współpracownicy oraz zaproszeni goście.

Lista uczestników:

1. prof. dr hab. Sylwester Wróbel
2. prof. dr hab. Jerzy Sielski (Uniwersytet Szczeciński)
3. dr Bożena Pietrzko
4. dr Bogusława Podsiadło
5. dr Martyna Dudzicz
6. dr Zbigniew Kantyka
7. dr Jerzy Mizgalski (Akademia im. J. Długosza w Częstochowie)
8. dr Jerzy Zdański (Akademia im. J. Długosza w Częstochowie)
9. dr Łukasz Wawrowski (Wyższa Szkoła Bankowa, Wydział Zamiejscowy w Chorzowie)
10. mgr Łukasz Zemła
11. mgr Jacek Bajera

Nad przebiegiem seminarium czuwał prof. dr hab. Sylwester Wróbel. On też wygłosił słowo wstępne. Jako prelegenci wystąpili pracownicy Zakładu Teorii Polityki UŚ — dr Bożena Pietrzko oraz dr Bogusława Podsiadło, a także gościnnie prof. dr hab. Jerzy Sielski (Uniwersytet Szczeciński).

Jako pierwsza swój referat wygłosiła dr Bożena Pietrzko. Referat został poświęcony funkcjonowaniu okręgów federalnych w Federacji Rosyjskiej.

dr Bożena Pietrzko: *Okręgi federalne w Federacji Rosyjskiej* (streszczenie referatu)

Dnia 13 maja 2000 r. W. Putin w pierwszym tygodniu swojej prezydentury wprowadził podział Rosji na okręgi federalne. Utworzono 7 okręgów federalnych i są to: Centralny, Północno-Zachodni, Południowy, Nadwołżański, Uralski, Syberyjski, Dalekowschodni.

Celem utworzenia okręgów federalnych było zwiększenie efektywności działań organów federalnych oraz doskonalenie systemu kontroli i nadzoru ich decyzji. W każdym z okręgów został powołany pełnomocny przedstawiciel Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Jest on powoływany (i odwoływany) przez prezydenta na czas nie dłuższy niż prezydentura.

Utworzenie okręgów federalnych pociągnęło za sobą wiele zmian, np. sposób wyboru gubernatora. Jednak nie przewidywano zmian w podziale kompetencji między Federacją i podmiotami Federacji.

Przeciwnicy utworzenia okręgów federalnych uważają, że są one szczególnego rodzaju „wykończeniem” (dostrojka) pionowej struktury władzy w Rosji. Najwięcej kontrowersji w Putinowskiej reformie administracyjnej budzi kwestia wzmocnienia centralnych władz kosztem lokalnych samorządów. Zwolennicy zaś uważają, iż okręgi federalne należy umiejscowić w terytorialno-administracyjnym podziale państwa na poziomie federalnym. Działania W. Putina, zmierzające do umocnienia władzy federalnej w podmiotach Federacji, zwłaszcza władzy wykonawczej, zmierzają do tego, by w przyszłości Federacja Rosyjska była kierowana odgórnie.

Po ogłoszeniu referatu prof. dr hab. Sylwester Wróbel zaprosił uczestników seminarium do dyskusji. Dyskusja nad referatem ogłoszonym przez dr B. Pietrzko skoncentrowała się głównie wokół problematyki podziału terytorialno-administracyjnego Federacji Rosyjskiej. Doktor B. Pietrzko wyjaśniała, iż podział terytorialno-administracyjny współczesnej Rosji ma złożony i skomplikowany charakter. Obejmuje on przede wszystkim następujące podmioty federacji:

- 21 republik (Adygi, Ałtaju, Baszkirii, Buriacji, Dagestanu, Inguską, Kabardyjsko-Bałkarską, Kałmucji, Karaczajo-Czerkieską, Karelii, Komi, Maryjską, Mordwy, Jakucji, Osetii Północnej, Tatarstanu, Tuwy, Udmurcji, Chakasji, Czeczeńską, Czuwaską);
- 9 krajów (Ałtajski, Chabarowski, Kamczacki, Krasnodarski, Krasnojarski, Nadmorski, Permski, Stawropolski, Zabajkalski);
- 46 obwodów (amurski, archangielski, astrachański, biełgorodzki, briański, czelabiński, irkucki, iwanowski, jarosławski, kaliningradzki, kałuski, kemeroński, kirowski, kostromski, kurgański, kurski, leningradzki, lipiecki, magadański, moskiewski, murmański, niżnonowogrodzki, nowogrodzki,

nowosybirski, omski, orenburski, orłowski, penzeński, pskowski, riazański, rostowski, sachaliński, samarski, saratowski, smoleński, swierdłowski, tambowski, tiumeński, tomski, tulski, twerski, ulianowski, włodzimierski, wołgogradzki, wołogodzki, woroneski). W wyniku referendum przeprowadzonego w październiku 2004 roku, od 1 grudnia 2005 r. Komi-Permiacki Okręg Autonomiczny został połączony z obwodem permskim, tworząc tym samym Kraj Permski; od 1 lipca 2007 roku były Obwód Kamczacki i Koriacki Obwód Autonomiczny stanowią Kraj Kamczacki; od 1 marca 2008 roku zaś obwód czytyjski został połączony z Agińsko-Buriackim Okręgiem Autonomicznym, tworząc Kraj Zabajkalski;

- 2 miasta wydzielone (Moskwa i Sankt Petersburg);
- obwody autonomiczne — były tworzone w ZSRR jako forma autonomii dla niewielkich narodów zamieszkujących to państwo; po przekształceniu ZSRR w Rosję 4 z 5 istniejących na jej obszarze obwodów autonomicznych podniesione zostały do rangi republik autonomicznych, tylko 1 z nich — Żydowski Obwód Autonomiczny — zachował dawny status;
- okręgi autonomiczne — do 2005 roku funkcjonowało łącznie 10 okręgów autonomicznych; w wyniku referendum przeprowadzonego w październiku 2004 roku, 1 grudnia 2005 roku Komi-Permiacki Okręg Autonomiczny został połączony z obwodem permskim, tworząc Kraj Permski; w wyniku referendum przeprowadzonego 2005 roku, 1 stycznia 2007 roku zlikwidowano też 2 inne okręgi autonomiczne, które włączono w skład Kraju Krasnojarskiego: Ewenkijski i Tajmyrski (Dołgańsko-Nieniecki); w wyniku referendum przeprowadzonego w październiku 2005 roku, 1 lipca 2007 roku Koriacki Okręg Autonomiczny został połączony z obwodem kamczackim, tworząc Kraj Kamczacki; w wyniku referendum przeprowadzonego w kwietniu 2006 roku, 1 stycznia 2008 roku Ust-Ordyńsko-Buriacki Okręg Autonomiczny został włączony w skład obwodu irkuckiego; w wyniku referendum przeprowadzonego w marcu 2007 roku, 1 marca 2008 roku Agińsko-Buriacki Okręg Autonomiczny został połączony z obwodem czytyjskim, tworząc Kraj Zabajkalski; obecnie w skład Federacji Rosyjskiej wchodzi 4 okręgi autonomiczne i są to: Czukocki, Chanty-Mansyjski, Nieniecki oraz Jamalsko-Nieniecki.

Ponadto w 2000 roku Rosję podzielono na okręgi federalne (o których szeroko traktował referat). Okręgi federalne nie są uznawane za jeden ze szczebli podziału terytorialno-administracyjnego Federacji Rosyjskiej. Do celów gospodarczych i statystycznych zaś używa się dodatkowo podziału na regiony ekonomiczne. Jest ich 11 i są to następujące regiony: Centralny, Centralno-Czarnoziemny, Wschodniosyberyjski, Dalekowschodni, Północny, Północnokaukaski, Północno-Zachodni, Powołżański, Uralski, Wołżańsko-Wiacki, Zachodniosyberyjski, Kaliningradzki.

Ponadto uczestników seminarium interesowały relacje pomiędzy pełnomocnikami prezydenta Federacji Rosyjskiej w okręgach federalnych a gubernatorami w podmiotach federalnych. Doktor B. Pietrzko wyjaśniła, iż reorganizacja władzy państwowej w Federacji Rosyjskiej stanowiła jeden z podstawowych priorytetów prezydentury Władimira Putina. Putinowi zależało na rychłym uporządkowaniu panujących w kraju stosunków prawnych pomiędzy poszczególnymi organami oraz szczeblami władzy. Tym samym nastąpić miało zdecydowane umocnienie władzy centralnej. Celowi temu miała służyć reforma administracyjna, której pierwszym krokiem było podpisanie przez Putina w dniu 13 maja 2000 roku dekrety, na mocy którego powołanych do życia zostało 7 okręgów federalnych. Powstanie nowych jednostek administracyjnych miało wzmocnić nadzór prezydenta nad regionami. Na czele każdego z nowo powstałych okręgów miał stanąć pełnomocnik prezydenta. Do jego podstawowych obowiązków należało zapewnienie realizacji prerogatyw prezydenta Federacji Rosyjskiej w regionach i kontrola przepływu funduszy z budżetu centralnego. Prezydencyjni pełnomocnicy mieli również opracowywać nowe programy społeczne i ekonomiczne i gromadzić dane statystyczne na użytek rządu centralnego. O prestiżu nowych stanowisk świadczy chociażby fakt, iż pełnomocnicy automatycznie wchodzi w skład Rady Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, ich zastępcy zaś — w skład Administracji Prezydenta. Oprócz stanowiska przedstawiciela prezydenta w okręgach federalnych utworzono także delegatury różnych agencji i organów władzy centralnej: Federalnej Służby Bezpieczeństwa, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, prokuratury czy służb podatkowych.

Wraz z utworzeniem okręgów federalnych Kreml zapewnił sobie możliwość odwoływania gubernatorów na podstawie prawomocnego wyroku sądowego, natomiast samym gubernatorom zezwolono na dymisjonowanie merów miast leżących na terytorium podległego im podmiotu Federacji. Jednak zapisy dotyczące usuwania ze stanowisk gubernatorów nie zostały zastosowane w pierwszych latach obowiązywania. Kolejnym etapem reformy administracyjnej były zmiany dotyczące trybu formowania Rady Federacji. Odpowiednia ustawa została przegłosowana w obu izbach parlamentu w lipcu, natomiast 5 sierpnia 2000 roku podpisał ją prezydent. Na mocy tej ustawy w skład izby wyższej parlamentu nie wchodził już gubernatorowie i przewodniczący lokalnych parlamentów. Ich miejsce zajęli przedstawiciele władz wykonawczych i ustawodawczych, których nominują gubernatorowie i parlamenty. Zmiana ta oznaczała zmniejszenie znaczenia gubernatorów, którzy nie zasiadając już w Radzie Federacji, stracili immunitet i przywileje parlamentarne. Aby zrekompensować szefom podmiotów Federacji utratę wysokich stanowisk, we wrześniu 2000 roku utworzono Radę Państwa, która składa się z gubernatorów, przedstawicieli prezydenta w okręgach federalnych, jej pracom zaś przewodniczy sam prezydent. Oceniając Radę Państwa, należy jednoznacznie stwierdzić, iż nowa instytucja posiada marginalne znaczenie w życiu politycznym państwa.

Jej obrady odbywają się nie częściej niż raz na trzy miesiące, natomiast prezydium Rady, które zbiera się częściej, nie jest w stanie odegrać żadnej roli politycznej ze względu na ciągle zmiany swego składu. Po wprowadzeniu w życie omawianej reformy również Rada Federacji straciła swoje dotychczasowe znaczenie. Izba ta, pozbawiona wpływowych gubernatorów, stała się trzecioplanowym organem władzy centralnej. Jak twierdzą badacze, Rada Federacji przestała być niezależnym gremium i stała się silnie upolityczniona i zależna od prezydenta. Jej główną nieformalną funkcją okazał się lobbing na rzecz grup kapitałowo-przemysłowych. Rada straciła także swoją funkcję przedstawicielstwa regionów.

Kolejne zmiany w systemie funkcjonowania państwa zostały spowodowane przez tragiczne wydarzenia w Biesłanie we wrześniu 2004 roku. Po krwawym ataku terrorystycznym w biesłańskiej szkole dokonanym przez czeczeńskich separatystów prezydent Putin podjął decyzję o rozpoczęciu kolejnego etapu gwałtownych reform administracyjnych. Najszerszym echem na całym świecie odbiła się idea likwidacji bezpośrednich wyborów gubernatorskich. Dzięki zmianom w ustawodawstwie to prezydent w porozumieniu ze specjalną komisją będzie przedstawiał lokalnym deputowanym kandydata na stanowisko gubernatora. Tym samym bezpośrednio wybory na gubernatorów przeszły do historii. Po wygaśnięciu trwających kadencji gubernatorów będzie mianował prezydent. W czasie prac w Dumie nad projektem reformy przyjęto poprawkę, w myśl której obecni gubernatorzy, nawet ci wybrani pod koniec 2004 roku, powinni zwrócić się do prezydenta Federacji Rosyjskiej o akceptację. Pierwszym mianowanym gubernatorem został Siergiej Darkin, który uzyskał aprobatę prezydenta FR i deputowanych Primorskiego Kraju. Co ciekawe, większość społeczeństwa rosyjskiego jest przeciwna likwidacji bezpośrednich wyborów gubernatorskich, jednak sprzeciw ten bardzo szybko osłabia się. Według sondaży, odsetek osób popierających dotychczasową formułę wybierania szefów regionów spadł z 85% w 1997 roku do 61% we wrześniu 2004 roku. Obecnie szacuje się, że poparcie dla prezydenckich nominacji systematycznie wzrasta. Jednocześnie ten etap reformy został mocno skrytykowany w samej Rosji, a także poza jej granicami. Zdaniem przeciwników tej reformy, mianowanie gubernatorów to nie tylko likwidacja demokracji w regionach, ale także wzmoczenie czynnika korupcji władzy lokalnej i odsunięcie społeczeństwa od jakiegokolwiek udziału w życiu politycznym. Krytycy zarzucają Putinowi, iż w istocie zastąpił umowy o podziale władzy z rosyjskimi regionami i bezpośrednio wybory siecią własnych plenipotentów i namiestników.

Jako druga swój referat wygłosiła dr Bogusława Podsiadło. Wystąpienie zostało poświęcone problematyce genezy i ewolucji socjaldemokracji w Polsce.

dr Bogusława Podsiadło: *Geneza i ewolucja organizacyjno-programowa SdRP i SLD w kontekście demokratycznych przemian w Polsce* (streszczenie referatu)

Elementem przemian polskiego systemu politycznego po 1989 r. była diametralna przebudowa partii i ugrupowań politycznych, powstały nowe struktury — w tym również Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej (SdRP) oraz jej następczyni Sojusz Lewicy Demokratycznej.

Przedstawiając genezę socjaldemokracji, w artykule przypomniano proces załamywania się systemu socjalistycznego w Polsce i zachodzące w związku z tym w naszym kraju przeobrażenia polityczne (ich podstawą były ustalenia Okrągłego Stołu: luty—kwiecień 1989 r. oraz czerwcowe wybory parlamentarne). Zaprezentowano periodyzację kształtowania się SdRP i SLD oraz ich ewolucję programową. W założeniach programowych uwzględniono cele ideowe, program ustrojowy, wizję państwa, a zwłaszcza stanowisko SdRP w kwestii nowych zasad polskiej polityki zagranicznej. Priorytetem rozważań uczyniono kwestię bezpieczeństwa Polski i związany z tym akces do NATO oraz integrację z Unią Europejską. Zwrócono również uwagę na działalność socjaldemokracji w koalicjach rządzących i opozycji parlamentarnej, podkreślając, iż stała się ona przykładem ugrupowania wyrosłego ze starego systemu, które przystosowało się do nowej rzeczywistości społeczno-politycznej.

Dyskusja nad referatem dr B. Podsiadło skoncentrowała się wokół kilku wątków podjętych w artykule. Uczestników interesowały takie kwestie, jak: proces formowania się Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej, przejście z SdRP do SLD, różnice programowe pomiędzy SdRP a SLD, kształtowanie się i ewolucja stanowiska socjaldemokracji wobec różnych kwestii społecznych, gospodarczych i politycznych. Uczestnicy seminarium sugerowali Autorce uzupełnienie tekstu artykułu o zróżnicowane oceny historyczne działalności socjaldemokracji w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Uznano także, iż tekst zyskałby na wartości, gdyby Autorka podjęła próbę odniesienia głównych założeń programowych socjaldemokracji do rzeczywistych efektów działania formacji politycznej.

Na zakończenie seminarium z referatem wystąpił prof. dr hab. Jerzy Sielski. Swoim odczytem starał się odpowiedzieć na pytanie: Czy jest możliwe i zasadne stworzenie metateorii politologii?

prof. dr hab. Jerzy Sielski: *Czy można zbudować metateorię politologii, czyli metapolitologię?* (streszczenie referatu)

W prezentowanym artykule starano się odpowiedzieć na pytanie, które frapuje wielu badaczy politologii: Czy można zbudować, ogólną teorię wyjaśniającą działania i zachowania podmiotów polityki?

Przedmiotem politologii jest polityka, która wyróżnia się spośród innych dyscyplin naukowych szczególną specyficzną działalnością. Współczesna polityka w dobie globalizacji to już nie ta polityka z czasów Arystotelesa i Platona. Niemniej jednak, jako uogólnienie ponadhistoryczne, ostała się od czasów antycznych i po dzień dzisiejszy nadaje politologii rangę wiedzy szczególnie wysokiej ze względu na jej uderzającą, choć względną, trwałość — tak pisał F. Ryszka. Z jednej strony długa tradycja, z drugiej strony nowe wyzwania, jakie stawia współczesna rzeczywistość związana z globalizacją.

Autor w prezentowanym artykule stanął na stanowisku, że należy budować poziom teoretyczny na podstawie paradygmatu wartości i interesów, jako pierwotny w stosunku do władzy politycznej. Władza to przede wszystkim środek do realizacji wartości i interesów politycznych i ekonomicznych. Niekiedy jest też wartością samą w sobie. Niemniej jednak inne paradygmaty politologii są jak najbardziej aktualne, gdyż prezentują materię polityczną związaną z władzą z wielu stron. Każdy inny paradygmat politologii pokazuje władzę od innej strony: behawioralnej, decyzyjnej itp., przy czym pozostałe paradygmaty politologii związane są z niższym poziomem hierarchii teorii: trzecim.

Dyskusję nad artykułem prof. dr. hab. J. Sielskiego zdominowało centralne pytanie: Czy możliwe jest w ogóle zbudowanie metateorii politologii? Prelegent swoich racji dowodził, twierdząc, iż zainteresowanie teorią w politologii jest pochodną szerszego ruchu w tym samym kierunku w naukach społecznych — szczególnie zaś w kontekście lansowanej ostatnimi czasy tezy o powrocie wielkiej teorii w naukach humanistycznych, czego przykładem miałyby być dorobek między innymi Michela Foucaulta, Jürgena Habermasa, Johna Rawlsa, Jacques'a Derridy czy Thomasa Kuhna. Wyraźnie też można dostrzec zainteresowanie politologów teorią w sensie normatywnym i analityczno-empirycznym, a także z perspektywy różnych podejść metodycznych i podstawowych pojęć. Niekiedy wiąże się to ze spojrzeniem na politologię z punktu widzenia metodologii i filozofii nauk empirycznych. Zdaniem Autora, zbudowanie metateorii politologii jest możliwe jedynie na podstawie kategorii wartości i interesów, gdyż stanowią one istotny i pierwotny względem innych kategorii paradygmat. Uczestnicy dyskusji zwrócili prelegentowi uwagę na zróżnicowane znaczenie pojęcia paradygmatu. Rozumiejąc paradygmaty jako powszechnie uznawane osiągnięcia naukowe, które w pewnym czasie dostarczają społeczności uczonych modeli problemów i rozwiązań, należy zawsze mieć na względzie również i kontekst społeczny, w którym powstały. Ponadto uczestnicy seminarium podali pod wątpliwość zasadność budowania metateorii politologii. Zwrócili uwagę na fakt, iż świat społeczny nie jest ontologicznie (czyli bytem i strukturą) monolityczny, jest różnorodny, skomplikowany, wewnętrznie sprzeczny, jest dynamiczny, ciągle otwarty, nieustannie w trakcie stawania się. Dlatego zamiast akceptacji poszukiwania metateorii zasadna wydaje się aproba-

ta idei, że każda teoria może pozwolić dotrzeć do jakiegoś zakątka rzeczywistości. Nie wydaje się zatem zasadne ferowanie ostatecznych ocen teorii naukowych, ponieważ ta, którą się uważa istotną dzisiaj, jutro może okazać się zupełnie nieistotna, i odwrotnie.

Niewątpliwie dużym walorem seminarium była możliwość wymiany poglądów zarówno w ramach prowadzonych dyskusji, jak i przy okazji mniej formalnych spotkań podczas przerw na kawę i obiad.

Sprawozdanie sporządziła
Martyna Dudzicz